

Az objektív szeretet költője

Fodor András A hetvenes évek című vaskos naplója, amely az 1975 és 1979 közötti magán- és közéleti eseményeket örökíti meg, most jelent meg a Nap Kiadónál, harmadik részletként az előző évtizedeket felölelő naplóinak. A könyv nemcsak azért számít csöndes szenzációnak, mert pontos, történelmileg hiteles, magánéleti és társadalmi krónikának bizonyul több ezer élő és azóta meghalt pályatárs, ismerős, barát, rokon, sőt, politikai személyiség felvonultatásával, hanem azért is, mert csodálatosképp bizonyította: ő az egyetlen ismert alkotó és közéleti ember, akit valamennyi — gyakran egymással szemben álló — csoport, irányzat elfogad. Vajon mi az oka ennek a ma valóban ritkaságnak számító jelenségnek? A néhány nappal ezelőtti írószövetségi könyvpremier előtt a következőket válaszolta:

— Alkatomnál fogva mindig szerettem egyeztetni a dolgokat, szerettem többfelé követni egyszerre. Nemcsak a különféle irányzatokat, műfajokat, műnemeket, hanem a különböző emberi karaktereket is megpróbáltam vállalni, megszeretni. Közben Bartóknak köszönhettem, hogy a zenében otthonossá lettem, a véletlen és a magam elszánása révén a tőle karakteresen különböző Sztravinszkijról írtam monográfiát, méghozzá örömmel. Ezzel azt igyekeztem bizonyítani önmagam és társaim számára, hogy igenis van objektív szeretet. Az ember olyan valakit is méltányolhat, mi több, nagyra becsülhet, szerethet, aki bizonyos fokig alkatilag idegen tőle. Nem igaz, hogy csak érzelmi azonosulással választhat magának „házi szenteket”.

A több műfajban alkotó és a zenében, a képzőművészetben is otthonosan mozgó Fodor András, úgy tűnik, napjaink egyik valóban toleráns személyisége, aki a miniatörökra jellemző derűs, csöndes szívóssággal, kitartással 14 éves kora óta rója a füzeteiben minden egyes nap történetét, amely mára egy egész korszak, miként az őt méltató Domokos Mátyás irodalomtörténész mondja róla, történetileg hiteles krónikásává lett. Olyan történelmi forrássá, amelyhez nemcsak a filológusok, hanem a korszak társadalomkutatói is mind bátrabban fordulhatnak részben adatokért, részben az időszak, esemény, vagy leírt személy „szagmintáiért”.

— Nem tudom, hogy meddig leszek képes a szeretetet, megértést, a közösséget és a politi-

kai „perc-emberkék” története helyett a tudás szüntelen gyarapítását, a meggyőződés vállalását valló nézeteimmel létezni, mert nagyon nehéz, egyre nehezebb... Magyarországon ma mindinkább a sarokba húzódás, az elkülönülés elve az uralkodó. Holott van rá mód, hely és idő az eszmecsere és arra, hogy egymáshoz közeledjünk, mégis inkább az ellenkezőjét választják az emberek. Különösen az időben meg — amit eddig még nem tapasztaltam, hogy a fiatalokat nem érdekli, hogy ki, mi volt előttük. Pedig a történelmi múlt folyamatosága nélkül jövő sincs. A naplói írás éppenséggel arra is jó, hogy kialakítsa, eddigi fiatalok folyamatoságtudatát és azt a tulajdonságot, hogy amit elkezd az ember, azt be is kell fejezni. Minden ifjú embernek melegen ajánlom, vezessen naplót: nemesebbé, bölcsébbé, kitartóbbá, és megértőbbé válik általa.

— Hová, merre tart ma az irodalom?

— Nemcsak a hetvenes években, ma is fontosnak tartom, hogy alkotóművészek, az írók, méginkább a költők, különösen a vidéken élők légkört érezzenek maguk körül, ne légüres térben, egyedül evickéljenek. Húsz éve, mint az írószövetség

alelnöke és a költői szakosztály vezetője, ezért karoltam fel a fiatal költőket is. A vidéki irodalmi központok és folyóiratok erőviszonyai az előző negyedszázadban jócskán megváltoztak. Bár a győri Radnóti-díj szellemi atyja, Z. Szabó László meghalt, tovább él a győri biennálé, ahol két évenként költészeti díjakat is osztanak. Huszonöt éve még különlegesszámba ment, hogy Győrben nem látszik a kultúra a gyárak füstjétől. Alig ismertek más, onnét származó írók, mint Galgóczi Erzsébetet és Szapudi Andrást. Időközben felfedezték, hogy Kormos István is az ő szülőitűk. S a vele való termékeny kapcsolat, antológiák, folyóiratok, fiatal költők útját egyengette.

A hajdan erőteljes irodalmi életű, több egyetemmel büszkélkedő nagyváros, Pécs, ma kevésbé tördődik régiója kulturális gondjaival. Igaz, közben szinte valamennyi megyének önálló irodalmi folyóirata

„Father Christmas”

A Téalapó nem európai találmány. Amerikából jött a hosszú szakállú, piros kabátos öregember. Kontinensünk sok országában csak az első világháború után vált ismertté. Azóta azonban csaknem mindenütt feltűnik és minden országban más-más történetet mesélnek róla.

Dániában a télapót Jule Mand-nak hívják. Egész évben Grönlandon lakik és csak december 24-én érkezik meg az országba. Ilyenkor ellenőrzi, hogy a gyerekek rendesen kikészítették és kitisztították-e cipőiket, ha igen, ajándékokkal rakja tele. Szenteste templomba mennek a dánok és azután következik a hagyományos vacsora: tejberizs cukorral és fahéjjal. A rizsbe egy szem mandulát is belefőznek, aki ezt megtalálja, ajándékot kap.

Nagy-Britanniában a Téalapó („Father Christmas”) december 24-ről 25-re virradóra a házak kéményein mászik be és teletölti édességgel a kályha elé kikészített koskákat.

Karácsonykor fenyőfát mindenütt állítanak, ezüstoffenyőt vagy lucfenyőt esetleg műanyag fenyőfát és csillogó díszekkel, gyertyákkal, színes lámpafüzékkel díszítik. (k)

Kocsis Klára

Kitörni akarók, s lemaradók

A cigány származású diákok közül sokan túlkorosak, nem fejezik be az iskolát

A megyei közgyűlés a közelmúltban felmérést készített a térség cigány lakosságának helyzetéről. Az oktatásra vonatkozó adatokból kiolvasható, hogy a cigány származású gyermekek iskolázottsága nem túl biztató. Sokan kimaradnak az általánosból (az elmúlt három évben 170 cigány tanuló nem fejezte be a nyolc osztályt), ugyanezen időszakban alig néhányan szereztek érettségi bizonyítványt, s kevés a szakmunkásvizsgát tett diákok száma is. Felsőoktatásban pedig elenyésző létszám-ban vesznek részt.

Magam azt gondolnám, az utóbbi években végbement társadalmi folyamatok arra inspirálnak a cigány családokat, hogy taníttassák gyermekeiket. Vagy mégsem...? A kérdésre a válasz korántsem egyszerű. Hiszen jól tudjuk, a cigány családokban erősen élnek a hagyományok, a követendő szokások. Két diákkal beszéltem. Nem csak cigány származásuk a közös bennük s nem csak a nevében vélhető fel hasonlóság, hanem öntudatos gondolkodásukban is. Élethelyzetük abban is megegyezik, hogy mindketten kis koruk óta elszakadtak családjuktól. A balatonberényi nevelőotthon megszűnte után nevelőszülőknél, családi környezetben élnek.

Orsós Tibor a zalaegerszegi Deák szakközépiskola másodikos. Kollégista, egyébként Lentiben él a nevelőszülőivel, tizenegy társával, köztük az öcsével és a bátyjával.

— Milyen bizonyítvánnyal végeztél az általánost?

— Egy évet jártam Lentiben, az Arany János iskolában. Nyolcadikban év végén 4,5 volt az átlagom. Szerettem tanulni, minden érdekelt. A tanárok is biztattak. Sokat számított, ha látják az akaratot.

— Szerinted a cigány tanulók közül miért morzsolódnak le olyan sokan az általánosban?

— A családi háttér az oka. Mert nincsenek arra készítve, hogy tanuljanak.

— Miért az egészségügyi szakközépiskolát választottad?

— Érdekel az egészségügy. A jelentkezési tájékoztatót nézegetve, megtaláltam ezt az iskolát és nagyon tetszett. Egészségügyi szakra járok, kolpingos osztályba. Hetente egy hittanóránk van... Hetedikes koromig nem

voltam hívó. Nevelőanyám rendszeresen járt templomba, s bennünket is hívott.

— Milyen eredménnyel tanulsz a középiskolában?

— Az első osztályt simán elvégeztem, a másodikban nem ment a matek. Most évet ismétlek.

— Nem gondoltál arra, hogy abbahagyod?

— Nem, nem. Sőt, azért is.

— Van benned valami dac-féle, hogy megmutasd, megállj a helyed?

— Magam miatt akarom. Azért mert cigány vagyok, azért legfeljebb ott belül, nagyon mélyen arra is gondolhatok, de inkább csak magam miatt... Hozzá kell szokni, most már csinálni kell valamit mindenkinek, felelősek vagyunk önmagunkért.

Tibornak nem volt gondja a beilleszkedéssel, amúgy is, egy szem fiúként talán még kényeztetik is osztálytársai. Kedveli a kórházi gyakorlatot. Szereti ellátni a betegeket, örül, ha segítőségükre lehet.

Hogy Orsós Móninak sikerül-e örömet lennie a választott szakmájában, ez ma még kérdéses. A megyeszékhelyi szakmunkásképző elsőévese egyelőre barátkozik a férfiruha szabósággal. Tétovásága abból fakad, hogy igazából nem erre a pályára vágyódott. Jobban vonzaná a pékség, de arról lebeszéltek, mondván, telített a pálya, nehéz lesz majd elhelyezkednie. Móni Pusztamagyaródon járt általános iskolába és ott is él a nevelőszülőivel és hét társával. (Testvéreikkel, ahogy mondják.)

— Mondták, lehetek kollégista, de én nem akartam. Nem bírnám ki. Inkább vállalom a sok utazást, de szeretek otthon.

— Miben látod az okát, hogy

társaid közül sokan nem fejezik be az általános iskolát?

— Nem tanulnak, csavarognak. Pedig fontos, hogy tanuljunk, enélkül nem lehet boldogulni. Ezt mondom másoknak is.

— Ahogy szavaidból kiteszik, nem igazán kedvedre való ez a szakma...

— Mindenképpen elvégzem az iskolát, de utána szeretném a pékséget is kitanulni. Nem mondtam le róla.

Azért a ruhagyári szakmai gyakorlatokat kedveli, az elmélettel boldogul nehezebben, és örömmel beszél az osztálytársairól is. Szeretné majd az érettséget is megszerezni. S majd dolgozni, családot alapítani. Kiskora óta más környezetben él, elszakadt a cigányságtól. Aból a világból talán a zene szeretete az, amit magában őriz...

Györe Lászlóné, a zalaegerszegi Dózsa általános iskola igazgatója a cigány tanulóknál tapasztalható túlkorosságot, gyakori évismétléseket a következőkkel magyarázza:

— Eleve problémát jelent, hogy nem magyar az anyanyelvük. Sok olyan kisgyerek jár az iskolába, akik nem is tudnak rendszeresen magyarul beszélni. Nekünk, az első osztályosoknál az a feladatunk, hogy először a nyelvre megtanítsuk őket. Problémát okoz a ragozás, úgy gon-

dolják, miként az ő szóhasználatukban, itt is elégséges a szótól. Mindez gondot jelent az olvasásban is, de leginkább a helyesírásban.

— Hogyan tudják pótolni a lemaradt diákok a hátrányt?

— Kezdetben az első osztály ismétlésével. Még az ötödiket is egészen tűrhetően elvégzik, ám ahogy kamaszodnak, egyre erőteljesebben befolyásolják a gyerekeket a környezeti hatások: nem szeretnek tanulni, nem akarnak nyolc órára ideérni, rendszer szerint élni, jobban szeretik a bandázást, az összeverődést kint az utcán. Volt olyan hetedikes korú lány, aki azért szökött el a fiúval, hogy ne kelljen iskolába járnia. Előfordul az is, hogy a szülő kéri, mentsük fel a 14 éves leányát a rendszeres iskolába járás alól, magántanuló lesz.

— A magántanulásból mi valósul meg?

— Ezzel kapcsolatosan elég jók a tapasztalataink. Egy lány férjhez ment, el is vált, de jelentkezett, hogy szeretné a nyolc osztályt befejezni. Tavaly voltak olyan magántanulók, akik hármassa, négyesre vizsgáztak. A képességeik adottak. Nem emiatt morzsolódnak le, az okok sokkal inkább a környezeti hatásokra vezethetők vissza.

— A szülők mennyire érdek-

lődnék a gyermekeik tanulmányi előmenetele felől?

— Nem járnak szülői értekezletre, fogadóórára. Amikor ők úgy gondolják, bejönnek, ha szünetben, akkor szünetben, ha órán, akkor órán. Általában nem különösebben zavarja őket, ha megbukik a gyerek.

— A nyolcadikosok mennyire érdeklődnek a továbbtanulás iránt?

— Tavaly, az egyetlen végzős cigány lányunk továbbtanult. De ő amúgy is kiemelkedett az átlagból, szorgalmas, jó képességű diák volt. Úgy tapasztaljuk, akik jelentkeznek, azok el is végzik az iskolát. Am olyanra is volt példa, hogy a középiskolai osztály kiközösítette a diákok, aki abba is hagyta tanulmányait. Pedig megálta volna a helyét.

— Mit tehet a cigány tanulóért az iskola?

— A fejlesztő pedagógus a hátrányos helyzetű gyermekekkel külön csoportban és egyénileg is foglalkozik. Igazából azonban nem is igénylik a cigány tanulók, hogy őket megkülönböztetett figyelem övezze. Ritka, aki ki tud a környezetből szabadulni. Csak ott, ahol a családban van már minta, követendő példa. A cigányok között is érzékelhető a rétegződés. A gazdagabbak kereskednek. Van olyan gyerek, aki nem tanul, pedig a nagymamája, aki ugyan csak kereskedő, tanárt is fogadott melléje. A gyerek kimegy az erdőre és megmondja, egy fából hány köbméter anyag jön ki. Ránézésre. De matematikailag nem tudja. Inkább a tapasztalatra építenek...

A csapi kollégiumba kizárólag cigány származású tanulók járnak, 32 községből. Fülöp Istvánné igazgatóhelyettesől azt kérdeztem, mennyire képesek megbirkózni a nyolc általánossal az ide járó gyerekek.

— Előfordul, hogy már az első osztályba túlkorosan jönnek, és ez végigkíséri őket az általá-

nos iskolán. Egyébként mi is normál tanterv szerint haladunk, nem kisegítő tanmenet szerint.

— Felsőbb osztályban mi az oka a gyakori kimaradásnak?

— Nálunk nem jellemző ez a tendencia. Az idejárom 96 százaléka elvégzi a nyolc általánost. Egyébként az évfolyam ismétlések elsősorban a hiányzásokból fakadnak. Akiknél ez egy évben a 250 órát meghaladja, azoknak ismételnük kell. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a cigány családoknál valahogy a biológiai érés mintha korábbra esne. Egy 12 éves gyermeket már sok esetben inkább felnőttként kezelnek.

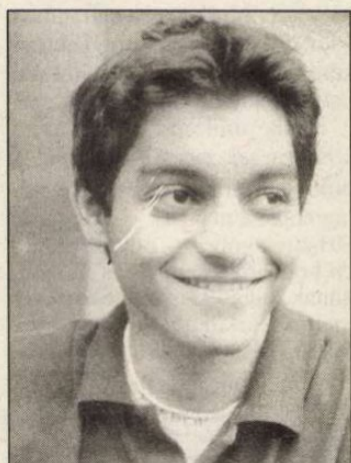
— Milyen hátránnyal küzdenek az innen kikerülő gyerekek?

— Nálunk, a tanulás mellett, minden területen nevelői segítséget kapnak. A nyolcadik után ez a védőháló megszűnik számukra. A szülői háttér nem tudja biztosítani mindazt, amiben itt ingyenesen részesültek: étkezés, orvosi ellátás, gyógyszer, ruházat... és így tovább. Középiskolába kerülve, sokan szociális problémáik miatt nehezen tudnak lépést tartani osztálytársaikkal, lemaradnak. Am akad, aki gimnáziumba jár, ez természetesen a szülőnek is köszönhető, sokan választják a gazdaasszonyképzőt, szakmunkásképzőt.

— Napjainkban egyre nehezebb a pályaválasztás. Miként érzékelik ezt a gyerekek?

— Nem igazán látnak célt, ennek ellenére a továbbtanulást megjelölik. Böngészik, bogarásszák a pályaválasztási táncadót. Másfajta közösség ez, mint ami otthon van. A szülők zöme munkanélküli. A gyerekek talán ezért is szeretnének kitörni. Vannak nagyon jó tapasztalataink is, sokan megállják a helyüket. Ebben a közösségben nagyobb az inspiráció arra, hogy másként éljenek.

— sinkovics —

Orsós Tibor

Orsós Móni